

TÓTH ERZSÉBET

Én lettem volna

Szilánkok egy életrajzból

TÓTH ERZSÉBET (1951) Budapest

A SZÍV ÉRVEIVEL SZEMBEN

„A szív érveivel szemben az ész tehetetlen”

Kaptam húgomtól pár megmentett levelet, melyeket én írtam neki fiatalságunk idején, nagyon ideillik például ez:

Szeretett húgom,
első, és legfontosabb tanácsom nem fogadtad meg, vagyis tanácsot kértél tőlem. Ha már így van, nem tagadhatom meg. Mielőtt kifejténém – mert úgy veszem észre, feledékeny vagy –, emlékeztetlek második tanácsomra: szólj rám, ha magamról elfeledkezve tanácsot adnék, vagy legalább ne hallgass rám. Ha kedvem lenne ezt egy kicsit megbolygatni, akkor szép kis circulus viciózus kerekedne ki belőle – az életben minden bonyolult –, de nincs.

Szóval G.: lehet, hogy tévedek, de nem lehet egy kalap alá venni senkivel. Külön móka, külön eljárást igényel. Nagyon szeret téged – ő úgy mondja: szeretett –, de ezt nem gondolja komolyan. Még mindig szeret, de meg van róla győződve, hogy te soha nem tudnád „úgy” szeretni, vagyis szerelemmel. Márpedig ez jogos igénye mindenkinek. Azt is tudja, hogy mióta olyan „szépen” elment, megváltozott a véleményed róla, tudomásul veszi, de nem akar újabb fájdalmat magának. „Ha visszajönne, ó, furcsa titok, aki elment, mindenkit szépnak látunk.” Azt hiszem, nem erre vágyik senki, ő sem. Azt szeretné, ha melletted lenne, és úgy szeretné. Jogos igény, rettenetesen szeretné, ha így lenne, de tudja, hogy csak tőled távol tud kicsikarni egy kis figyelmet maga iránt, így nagyon fél közeledni. Azt hiszem, nem is fog. Nagyon látszik rajta, nem fogja elfelejteni egyhamar, az is fáj neki, hogy időnként látnia kell, és így húzódik az idő, míg begyógyulnak a sebek – csak tudnám, mért vagyok ilyen ocsmányul költői, utálok magam –, de büszke, és eszelősen szégyellné ezt is, inkább vállalja a fájdalmat, csak ne tudd meg, mit jelentesz neki. Ilyen hiú minden férfi. Szégyelli azt, hogy szeret. De végül is ez csak gyengeség – vagy erő? –, mit tudom én! A lényeg az, hogy szeret. Emellett nem olyan, mint a férfiak általában. Nem elégszik meg azzal, hogy eltűrd a szerelmét, jobban szeret annál, mintsem belenyugodna abba, hogy egy olyan ember mellett kellene lenned nap mint nap, akit nem szeretsz – nem arról van szó, hogy jobban vagy kevésbé jobban, mint ő, szerelemmel vagy barátilag, lényeg, hogy ő soha, egy pillanatig sem érezte azt, hogy szereted. Sehogy. Se így, se úgy, én mondtam neki, hogy te nem vagy olyan, nem tudod kimutatni, nem is szokásod. Ő erre azt mondta, nem is kellett volna, de ha egy szikrányt is észre lehetett volna venni, ő észrevette volna, de nem. Erre inkább elment. Ő ilyen. Végül is, hogy költő valaki, az nagy erény, de ebből még nem lehet megélni. Rendkívül érzékeny, és észrevesz mindent. Biztos észrevette

volna, ha egy egész kicsi kis szerelemszakra van benned. És lehet az is, hogy én túl sok jót és mártíromságot képzelek róla, lehet, hogy nem magától mentett meg téged, hanem saját magát tőled. Megmagyarázom. Képes egy ember arra, hogy egy másik embert saját magánál jobban szeressen? Azt hiszem, ezt nevezik örült szerelemnek, de nem kell ezt magyaráznom. Ha ő ilyen „örült” szerelemmel szeret, akkor az előbbi eset áll fenn, ha nem, akkor a második, vagyis szeretne végre boldog lenni, és találni egy embert, aki szereti őt. Nem tudom eldönteni, melyik vonatkozik rá. Nem ismerem annyira. Egyetlen egyszer beszélt magáról. Akkor este, a kiállításon. Nehezen találta a szavakat, de látszott rajta, hogy örül, hogy elmondhatja, szeret mindent, ami kapcsolatban van veled, ezért jólesett neki velem beszélni. Én úgy gondolom, így áll a helyzet az egyik oldalon. A másik oldalon Te állsz. Furcsa, de ennél nem tudok sokkal többet a másik oldalról. Nem tudom a legfontosabbat. Szerelmes vagy-e? Tudom, hogy egyszer sírtál miatta, és hogy mióta összevesztetek, sokat gondolsz rá. Azt hiszem, nem szereted. Nem azért, mert sose mondtad, attól még szerethetnéd, csak egyszerűen nem vettem észre, hogy szereted. Mert az, hogy sokat gondolsz rá, az lehet – emberi gyarlóság, vagy aminél csak a hiúság nagyobb, lehet hiúság, minden, csak nem szerelem. Téged túl sokan szeretnek ahhoz, hogy csupán azért, mert szeret téged, beleszeress valakibe. Mást meg tőled nem hallottam, csak hogy így szeret, meg úgy. Pedig vannak jó tulajdonságai is, csak észre kellett volna venni. Bár, ha megint méregetünk, akkor megint csak nem szerelem, hanem üzlet vagy patika. Mondtam előre, hogy ne hallgass rám, örültségeket beszélek.

Azt hiszem, Gáspár [feloldom a kérdőjelet: Nagy Gáspár, későbbi nagy költőről van szó] azok közé tartozik, akiket nagyon szeretnék boldognak látni. Ezért csak akkor írnék neki, ha tévedtem, és mégis szereted. Nem, nem ilyen egyszerű. Könnyen meglehet, hogy te sem tudod, szereted-e. Ha egy kis remény van arra, hogy szereted, akkor írnék neki.

Különben nem vagyok formában, de ha más kérne tanácsot, azt mondanám, éljen úgy:

*„jó volna élni
vörös narancs húsába forrva,
s azé lenni, ki mit se sejtve
kibont, hogy szomját velem oltsa.”*

Biztosan könnyebb volna. De neked ezt mondani hazugág lenne, a költő is így mondja feltételesen: jó volna. De nem lehet, nekünk már nem. Megvert bennünket az Isten. Kár, hogy nem tudtam vidámabb levelet írni. Maradék szavaimmal még magamról kellene valamit, de mit? Bennem olyan szörnyű zsongás van, határos a tébollyal. Azért megpróbálom, talán versben, úgy sokkal könnyebb. Idóm van, anyuék régen lefeküdtek. Előbb leírom piszkozatban, s csak utána másolom ide.

Versírás közben kifogyott a tollam, de végre találtam egy másikat. Itt következik a vers. Csak nagy jóindulattal lehet annak nevezni. Rím csak itt-ott van benne, mentségemül szolgáljon: remélem, majd kinövöm.

*„Ha sápadt arcod vérrel leöntötte,
s lettél miatta szégyen szökevénye,
ha visznek az irgalmatlan vonatok,*

*s anyád azt mondja:
a hó elé ment az állomásra,
ha hirtelen megszűnnek az emberek,
és csak a fák járnak őrült táncukat,
ha lábadba beleáll a szerelem,
szemeidbe a koldulás,
ha magára hagyod az eszelős télben,
és rejtéd előle eszméletlenséged,
mert félted, félted, félted,
ha gyönyörű hajad nem lett az ágya,
szigorú szeme legyen ítéleted,
szerelem árvája,
arcodról a mosoly lesöpörve,
belédszáradnak a maradék szavak,
kilincse kezéd örökre megperzselte.
Istenem, istenem, istenem,
terítsünk alá földrengést
ne legyen ilyen könnyörtelen.”*

Ennyi magamról elég is, már így is sokat szaporítottam a szót. A versért ne ne vess ki, és ne is sajnálj érte. Nem azért írtam. Szív-
ből csupán. Jó, hogy meg mertem írni. Vedd úgy, hogy tudósítás ró-
lam, nekem sem egy fáklyásmenet. Szerintem hülyeség, hogy
együtt a bajban... ilyesmi. Legalább az egyikünknek lenne jó. Bizto-
san könnyebb lenne. Vagy hazudjak harmóniát? Már arról is lekés-
tem. Még jó, hogy itt vannak »Örök barátaink« és velük még tele-
írhatom a lapot.

*„Ne emlékezz, és ne remélj
így teremts időt szerelemre.”*

*„Sokat nem ettél, hányni nem fogsz.
Sokat nem ittál, szédülni nem fogsz.
Őrület nélkül szerettél, nem lehetsz rossz.
Ma könnyebb, holnap messzebb.
Aki megkeverte a lapot és osztott,
annak köszönd meg a kosztot.”*

Szia, és légy jó. Írjál, ha van kedved, és ne légy szomorú. Még minden
lehet. Nővéred.

Ez a levél hatoldalal lett, annak ellenére, hogy figyelmeztettem Klárit, ne kér-
jen tőlem tanácsot soha, de ha mégis megteszi, ne fogadja meg, amit mondom.
Ehhez képest bőven osztogattam tanácsaimat, és a lényeg: Klári megfogadta.
Végleg szakítottak Gáspárral, aki nem sokkal aztán megnősült, boldog házasa-
ságban élt, amíg meg nem halt.

Miért írunk levelet? Attól függ, mikor. Ez a levél '75–'76 körül íródhatott,
én dolgoztam valahol a diploma után, ismertem már Nagy Gáspárt, okosnak
hittem magam lelki ügyekben, és el kellett töltenem az időt, ami akkor a levél-
írással azt jelentette: ott vagyok Klári mellett, áthidalom a távolságot, csak el
kell mennem a postára, bélyeget venni, megcímezni a borítékot és feladni, be-
dobni egy postaládába.

Ma már ennyi se kell, jön egy e-mail a telefonomra, és ott egy levél.

Ma, 2020. február26-án ez jött:

Kedves Író!nő!

Köszönöm, hogy megadta az elérhetőségét. Tegnap reggel a régi írásaikat olvastam (már nem írok), és megtaláltam köztük egyet, amit maga ihletett. Közvetve és közvetlenül is. Akkoriban sokat olvastam verseket, és nagy kedvvel az Önét is. Így esett, hogy ezen a 2014-es áprilisi könyvfesztiválon a Millenárisban vettem a bátorságot a dedikálására elmenni. Ez sajnos meghiúsult, de úgy gondoltam, megmutatom, hogy mi lett belőle mégis. Kedvességnek szánom, tiszteletadásnak.

Szeretettel,
Molnár Dóra

TÓTH ERZSÉBET ELMARADT DEDIKÁLÁSA

*Erzsikém, mikor jössz, itt vár egy kislány, dedikáltatni szeretne
Erzsike nem jön
Erzsike rosszul van
elviszik neki a könyvet és elküldik,
ha kérem.*

*Én vagyok a kislány, aki tényleg úgy vár ott, mintha tudná kire vár,
Örkény szerint költőt közelről sosem szabad,
hát én most életemben először mégis itt állok,
ezért jöttem,
igyekeztem, látom ma arca mögött a májust, Erzsébet!
de Erzsike nem jön, Erzsike nincs jól.
És én tényleg egy kislány vagyok, míg telefonál és hallom, hogy nem fog
jönni, a lábam remeg, attól félek leránt a földre, a szemem üveges lesz,
könnyezni akar.*

*Nem erről van itt szó, nem arról, akit még sosem láttam, de ma valamiért
mindenképp akartam,
Nem Erzsikéről van itt szó,
csak most látni szerettem volna.*

*Nem jött, mert Erzsike rosszul van. telefonált négykor, most fél 5 van,
most vették észre, visszahívják.*

*Kiülök egy padra, majd júniusban lehet újra dedikáltatni, akkor biztos ott
lesz. Várok akkor, köszönöm.
El is kezdem rögtön, kint a padon. Erzsébet kőrózsája egy fehér nylon
szatyorban mellettem, a csepegő esőben,
Hát mondták, hogy várni kell,
azt meg valahol el kell kezdeni.
Most várok itt.
aztán kicsit reménykedek, hátha mégis eljött.
mert látni akarta, ki az az egyetlen kislány, aki látni akarja.*

*Erzsébet nem jött el, én pedig alig tudtam hazajönni, azóta is egy helyen
ülök és várok.
Nem a nyarat várom, nem Erzsikét, azt várom már, aki sosem jön vissza.
Akire nem jön már nyár. akit soha nem látok meg újra, először.
Aki örökre elment. Aki nem jön vissza már. rá várok. padon, múltidőben,
feleslegesen. de várok. mert mióta elment, nincs más dolgom.*

Hihetetlen öröm fogott el: 2014-ből egy hír, olvasott, várt valaki, és most ezt megtudtam. Idén is lesz könyvem, de lehet a világvárvány miatt megint nem lesz könyvhét, és már második éve élünk börtönben szinte, se ki, se be, fé-lünk, mert a vírus láthatatlan, kiszámíthatatlan, a vakcina késik, már megint kilencezer fölött a napi új fertőzött, pedig már itt a tavasz, visszajött a jóked-vem is.

Akkor most jöjjön az a levél, amit az első könyvem megjelenése után, 1979-ben kaptam szeretett Csoórimtól.

Kedves Erzs,

szombat van, hétvége, egy a sok közül. Talán ez az egy végre az enyém lehet. Persze, ez is csak úgy, ha elkezdem törleszteni be-csületbeli tartozásaimat. Sajnos, telí van velük az ég.

Kezdeni csakis Magával kezdhetem.

Köszönöm a könyvét. Nem lepett meg velem, mert egy-két verse kivé-telével, minden sorát ismerem. S nem egészen úgy, ahogy másokét a kortársaink közül, hanem valamilyen furcsa lélekvádorlás hatása alatt, szinte izzásban, félálomban s azzal az elhessenthetetlen kény-szerképzettel, hogy nekem kellett volna hasonlót írnom.

A fiatal Dobai néhány verse után éreztem egyszer futólag ilyen a 60-as években, de az hamarosan elmúlt. Aztán, amikor Maga kezdett valla-ni, megszentelődve és profánul, egészen élesen nyilallt belém, hogy igen, igen, nekem is csak vallanom kellett volna. Szabadon, kendő-zetlenül és zavarbaejtően, ártatlanul és pimaszul. Csakhogy akkorra én már nem voltam teljesen azonos magammal, mert egy hitvány és hosszú háború „vezérkari tisztje” lettem

Tudom, egy-két jámbor és buzgó harctéri tudósító fölemlegeti majd, hogy milyen küzdelmet folytattam, milyen „hasznos és fontos” dolgot csináltam, de ezt, hogy mit kellett volna igazán csinálnom, az már eszébe sem jut.

Azt csak én tudom, s mostantól kezdve Maga is! Úgy látszik, az igaz-ságoknak is meg kell érniük, mint a nyári almának, meg a szőlőnek.

Erzs, a maga szüretje igazi szüret!

Mostantól kezdve sírhat, nevetget, menekülhet, a versei tudják a dol-gukat.

Gazsítól néha hallok magáról, egyszer talán közvetítők nélkül is lehetne.

Szeretettel üdvözlí: Csoóri Sándor

Levelek, levelek, levelek.

1976-ból, 2014-ből, 1979-ből. Most 2021 van, én könyvet írok a leveleimből, negyedszázadra nézek vissza, vagy még messzebbre is. Azt hiszem, ez a le-vél erősítette meg legjobban az önbizalmamat, hiszen nekem akkor Csoóri volt a nagy költő, és persze ma is az, de már másképp. Nehéz több évtized tá-volából visszaidézni akkori érzéseimet, hiszen 1979-ben már a tisztelet és a rajongás, ha nem is egészen, de kezdett elválni a szerelemtől. Bekerülve a fi-atal költők közé, és csodálatuk tárgya lenni, elvont egy kissé a borongós, plá-tói szerelemtől, de az igazi szerelem, ami már nem Csoórirra irányult, még vá-ratott magára.

A levelek válogatása mellett mostanában (valójában évek óta) van egy má-sik foglalatosságom: könyveim egy részétől meg kell szabadulnom, mert már nem férek tőlük, és kelekótyaságom, de inkább kíváncsiságom olyan

könyveket is megvetet velem, melyeket már föl se viszek a lakásomba, hanem otthagytam a társasház előterének polcán, ahonnan aztán rendre eltűnnek. Jó érzés önt el ilyenkor, szinte büszkeség; én vagyok az Akácosház titkos népművelője. Persze a lakásból is szatyorszám hordom oda a könyveket, melyeket jelenlegi ítéletem szerint még egyszer már nem vennék a kezembe. Vannak évről évre újraolvasott könyveim persze, ezek már nem is könyvek, hanem szinte a testem folytatásai, személyiségem elengedhetetlen részei.

Lehet, hátralevő életemben ellennék csak ezekkel, de mivel még nem tartom lezártnak az életemet, a hely egyre szűkösebb a könyveimnek. A kitűnő költő, Jenei Gyula írja *Túlkönyvesedés* című versében: „hátralevő időmben / szeretnék olvasni olyan könyveket is, amik még / meg sem születtek” (Kortárs, 2021/3) – ezzel én is vagyok. Jenei Gyula egyébként kedvenc folyóiratomban, az Eső főszerkesztője.

Nagy könyvrostálási tevékenységem közben fedeztem föl magamnak Németh Lászlót újra. Az utóbbi hónapokban őt olvasom rendületlenül, szinte először, mert fiatalon nem volt még bennem elég érzékenységgel és türelemmel hozzá. Most, az *Iszony* első részét olvasva (a második nincs meg) jöttem rá, milyen óriási kincsünk ő. Ez a regénye a *Bovaryné* és az *Anna Karenina* mellett a női sors kivételes ábrázolása. Hogy milyen rettenetes kötelekeket és elvárásokat testál a társadalom a nőkre, a nőiséggel járó sok csoda mellé, elborzadhatunk. Életem vége felé is a hideg futkos a hátamon, amikor az *Iszonyban* Kárársz Nellit szinte az ismeretség első percétől átjárja az idegenkedés „Sanyi tömzsi, szőrös” ujjaitól, mely később undorig, iszonyig fokozódik a férfi testi közelségétől. Nelli idegenkedésének fontosabb oka: már az első percben érzi a férfi bírvágyát, s ahogy biztosra veszi, hogy ez a nő az övé lesz. Szinte már az övé is, mert hiszen kié lenne? Ő biztonságot ad a bizonytalan egzisztenciájú lánynak, sőt, Nelli haldokló apjának a kívánsága is nyílt titok: viselje gondját a lányának.

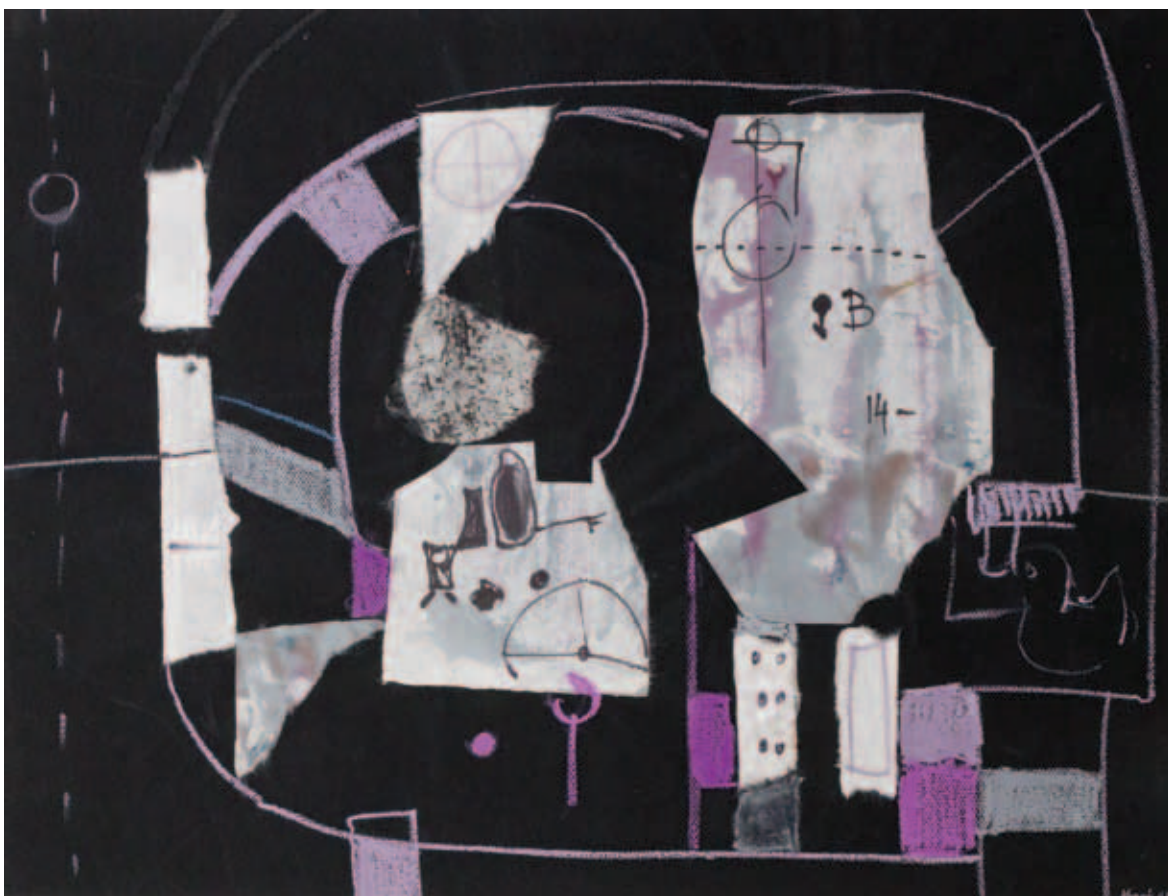
Szabályos üzlet köttetett tehát: a kecskét vagy lovat sem kérdezi senki, megfelel-e neki az új gazdája. Igazi vonzalom ki sem alakulhat így, a férfi–nő játék hullámozása, a flörtölés varázsa kimarad az ilyen kapcsolatból.

Nekem is volt egy „udvarlóm” – idézőjelben, mert nekem udvarlóim sosem voltak, csak szerelmeim. Az egyik egyetemista társam bátyja volt ez az orvostanhallgató fiú, akivel össze lettem volna boronálva. Üsse kő, gondoltam, megnézem magamnak.

Első látásra tudtam, hogy „nem jön be”, de kíváncsi voltam, hogy megy ez. Ő javasolta, hogy találkozzunk az Emkénél, a Julius Meinl élelmiszerbolt előtt. Ott volt egy turmixárúsító hely, beálltunk a sorba, mindig banánturmixot ittunk. Sosem kérdezte meg, nem innék-e inkább valami mást. Aztán sétáltunk valamerre. Megfigyeltem, hogy még sokáig fénylett a turmix a száján, nem nyalta le, undorítósnak találtam. Jártunk vagy két hónapig, fogalmam sincs, miről tudtunk beszélgetni. A neve sem jut eszembe. A járására emlékszem legélesebben, ahogy jött mellettem, a normálisnál kicsit magasabbra tartotta a fejét, volt egy kicsi pocakja már, valahogy idétlenül szétterpesztett lábbal jött mellettem. Azt se tudom, fogtuk-e egymás kezét, de éreztem rajta, ahogy mutatja: ez a nő az enyém. Miért is ne? Hiszen ő valószínűleg főorvos lesz, én meg csak egy irodakukac közigazgató-könyvelő. A Duna-parton üldögéltünk, amikor szóba hoztam, hogy már jelentek meg verseim itt-ott, és költő leszek. Nem mutatott semmi érdeklődést, de azt tudom, hogy ez volt az utolsó találkozásunk. Éles eszű fiú volt, hamar rájött, hogy én soha nem leszek az ő aszsonykája.

KONOK TAMÁS, Kollázs (Collage), 1969/3 (MAG); Vélo, 1969/2 (MAG)

KONOK TAMÁS, Kollázs (Collage), 1969/25 (MAG); Le même lux, 1969/1 (MAG)

JAJ, A FÉNYKÉPEK!

A levelek mellett a fényképek nézegetésével telnek napjaim, és gyakran felsóhajtok: „A fényképektől ments meg, Uram, engem!” Többszörösen ki tudnám tapétázni fényképeimmel a lakást, pedig csak amerikai utam alkalmából kaptam egy fényképezőgépet Anyámtól, még most is megvan. Ezek a képek még papírváltozatban is megvannak, lehet őket nézegetni, táskában hordani, tárcába betenni, de legfőképpen óriási dobozokban tárolni. Vettem rengeteg albumot is, beraktam őket, kivettem, nem volt türelmem időrendbe rendezni. Harminczéves korom utániak ezek a képek, csecsemőkori tündi-bündi lényem nincs megörökítve, sem az öt-hat éves fruska. Későbből is csak iskolai tablóképek hányódnak itt-ott.

Kezembe került egy kép Szervác József temetéséről, gondolom, Török Laci készítette ezeket, hiszen nagyon jó barátok voltak, Laci az albumjaiba is betette a Szervác-képeket, hol Szikszai Karcsi mellett szalutál mint katona, hol egymagában áll modellt, nagyon jó modellarca volt. De azon a képen ő már a koporsóban fekszik, és Nagy Gáspár áll egy kicsit elkülönülve a gyászolóktól, kezében egy nejlonszatyor. 2001-ben vagyunk, Józsi nem sokáig élt a rendszerváltás után, de Gáspár már túl volt élete fénypontján, amikor ő vihette az Írószövetség képviselőjeként Nagy Imre újratemetésekor a koszorút. Azután ő volt az, akiben biztos lehettem, hogy ott lesz akármilyen irodalmi rendezvényen. Gáspár 2007-ben halt meg, hasnyálmirigygrák vitte el szinte hónapok alatt. De ezen a képen még Szervácra gondol, akit Nagy László mutatott be az ÉS-ben, és nemzedékünk egyik csillaga lett. Barátok voltunk, haláláról és kapcsolatunkról, Cypriánnal töltött időnkéről könyvet is írtam *Láncok a csuklón* címmel (Kortárs, 2006).

A Parnasszus egyik számába kért tőlem írást Józsiról Turczi István, most került kezembe a cikk.

AKI MEGSZÖKÖTT AZ ÁRULÁS ELŐL

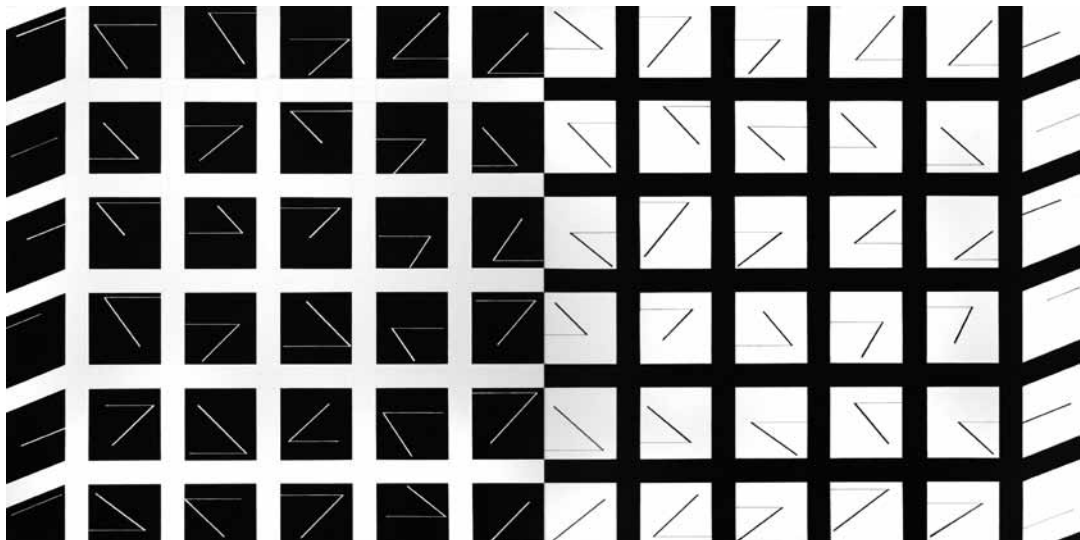
Szervác József olyan ember és költő volt, akit nem lehet, és nem szabad elfelejteni. Nálam legtöbbször hiány formájában fordul elő: mit szólna Józsi ehhez vagy ahhoz? Persze, nem szólna semmit, röhögne. És lerészegedne. Van az emberi létezésnek egy olyan mélyrétege, ami néha felvillantja: „Nincsen remény. Nincsen remény.” Ő ezt érezhette meg akkor, amikor nem akart menekülni az alkoholizmusából. Azután meg már késő volt, amikor már esetleg akart volna. Lenézett minket, Zalánt, Cypriánt, engem, akik valahogy, félig-meddig kikászálódunk az alkohol fogságából. Legalábbis igyekeztünk. Legelőbb képem róla az, amikor a nyugdíját intézte, és véletlenül találkoztunk. Pár szót beszélünk, és én mentem tovább. Ez volt utolsó találkozásunk.

Onagy Zoltán szerint Szervác a Kádár-kor hősi halottja. Én inkább József Attilát idézném: „Éltem, s ebbe más is belehalt már.” Vagy pedig minden ember hős, aki naponta ütközteti magában az igazságot a hazugsággal. A hidegháború jobban gyilkolta sorainkat, mint az igazi háborúk. Hiszen nézzük meg nemzedékünket. Élünk még ugyan, de már régóta haldoklunk. Viszont néha azt érzem, mintha szándékosan nem akart volna kiemelkedni a legnyomorultabbak, a legszegényebbek közül. Árulásnak érezte volna. Holott nagyon is tudta értékeit, ahogy mi is erősítettük benne, hogy szükség van rá mint barát-ra, mint költőre. Bár ő barátnak nem volt jó, milyen barát egy alkoholista? Rézszeg vagy másnapos. Ezt még egy szerelmes sem bírja, nemhogy egy barát. Mindig be kellett rúgni vele, vagy otthagyni. Nem volt meg benne a képesség: civilként létezni. Olyan mértékű zsigeri elutasítás volt benne a civil élet kellé-

kei, alkalmazkodás, megalkuvás iránt, hogy kár is lett volna erőltetni. És persze iszonyú gög: én vagyok a költő. Ahogy az is volt. Miközben, talán furcsa ezt így leírni már: jó ember volt. Ebben biztos vagyok.

Egyszer, pár hónapig nem ivott, amikor a *Mi fájna?* közös estünket készítettük elő Csajka Gábor Cypriánnal hármásban. Akkor olyan volt, mint egy profi. Volt miért fegyelmeztetnek lenni, és ő ezt természetesnek tartotta. Tehát ha munkát, feladatot talált, akkor alárendelte magát. Az a baj, hogy nem sok ilyen feladat volt akkor, de amikor megkértem, írjon előszót az önálló eszemhez, gondolkodás nélkül vállalta. Ez az írás most került elő, huszónhét év után. Sírva olvastam. Józsi megélte még azt is, hogy költészetét egyszerűen lesöpörték az új kritikusok. Nem hiszem, hogy egyszer is leírták volna a nevét. Pécsi Györgyi a Nagyításban legutóbb írt róla, és máskor is, de egy kezemen meg tudom számolni azokat, akik tudnak róla mint költészetünk egyik kincséről. Pedig ott kellene lennie a Márai-program könyvei között verseinek és prózáinak, melyeket én Tar Sándor és Hajnóczy Péter mellett látok.

Erőteljesen más volt, mint mindenki körülötte, kemény és pontos. Nem ismertem nála fegyelmezettebb költőt. Megadatott neki a szegénység, a munkássorból származás, és egy olyan területre merészkedett, ahol többnyire bölcsészek nyüzsögnek, értelmiségi ősökkel. Az az élet és életpélda, amit ő kapott, plusz a valóság irgalmatlan ellentéte a szólammokkal – munkás-paraszt kormány! – éppen elég költői robbanótöltetet adott neki. Annyiban hasonlít József Attilára, hogy személyes létezése leképezte a kor legégetőbb visszásságait. Sajnos, az eltelt tíz-húsz év azt bizonyítja, hogy most már az ebből a körből kikerülő ifjaknak még annyi esélye sincs, mint Szervácnak volt. Ő még utoljára kiálthatott egyet: Én, Szervác József, itt vagyok! Hogy ma elfogadná-e a szakma, az a szakmát minősíti. Szerintem észre se venné. Puha, párdücléptekkel közlekedő írókat udvarolnak körül, ő meg egy bölény volt. A Selyembivaly Hajnóczy mellett. Azt mondanák rá, elavult az a költői szerepfelfogás, amivel ő rendelkezett, sötétség uralkodik nála, és hagyja csak a társadalmat saját mocsarában fuldokolni. Mindazonáltal mostanában újra engedélyt adtak az ifjaknak „közéleti verseket” írni. Meg is lehet nézni őket. Érdekes, senki nem vette észre Szervác Józsefet? Vagy a költő közéleti szerepe attól függően engedélyezett – sőt: kívánatos! –, ki van hatalmon éppen? Ettől én hányingert kapok. Eltekintve a kordivatoktól, volna miről írnia Szervácnak ma is. Igazi költőnek mindig van. És belehalna másodszor is, sokadszor is.

KONOK TAMÁS, Accent sur fond vert, 1977 (LM-KMM); Accent jaune, 1977/68 (MAG)

KONOK TAMÁS, Extension, 1975/43 (MAG); Espace descriptif, 1975.14 (MAG)